

EKO-TURİZM YAKLAŞIMLARINDA FLORA TURİZMİ: PALANDÖKEN DAĞLARININ POTANSİYELİ

Hasan YILMAZ¹

Faris KARAHAN²

Özet: Sanayi devriminden sonra kıyısız alanlara ve deniz turizmine doğru talep artışı, dağlık alanların bir süre sonra terkedileceği düşüncesini doğurmuşken, bireysel düşüncelerle gelişen eko-turizm, başta dağ sporları, trekking, yamaç paraşütü olmak üzere flora turizmi potansiyellerini ortaya çıkarmıştır. Dünyadaki eko-turizm gelişmelerine bağlı olarak, Turizm Bakanlığı da Türkiye'deki tarihsel, arkeolojik, ekolojik, biyolojik, turistik ve rekreasyonel çeşitliliklere bağlı olarak Türkiye turizminin çeşitlendirilmesine yönelik projelerini sürdürmektedir. Bu yaklaşım Turizm Bakanlığı'nın "Dört Mevsim Turizm" sloganı ile de paralellik göstermektedir. Son 15 yıldır Palandöken dağları ve Erzurum kenti kış turizmi ile ismi anılır duruma gelmiştir. Oysa bu durum sadece kış mevsiminin değerlendirilmesini sağlamaktadır. Dağlık alanlar kış mevsimi dışında özellikle subalpin ve alpin bitkileri ile bilim adamlarının ve bitki gözlemcilerinin sürekli ilgisini çekmektedir. Bu çalışmada Palandöken dağlarının ağırlıklı kış turizm olanaklarına, özellikle ilkbahar ve yaz aylarında ortaya çıkan flora turizminin de eklenmesi üzerinde durulmuştur. Palandöken dağları alpin bitki meraklıları için zengin bir potansiyel oluşturmaktadır. Çok sayıda sukkulent, yerörtücü ve az sayıda bodur çalıyı barındırmaktadır. Bu bitkilerin bir kısmı ise nadir ve endemik statüde bulunmaktadır. Palandöken dağlarının kış sporları dışında flora turizmine yönelik aktiviteler ve turlarla tanıtılması aynı zamanda bölge ve ülke ekonomisi içinde fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: eko-turizm, flora turizmi, dağlık alanlar, alpin bitkiler, Palandöken

FLORA TOURISM IN ECOTOURISM APPROACHES: POTENTIAL OF PALANDÖKEN MOUNTAINS

Eco-tourism by improving with personal ideas has created a potential on mostly mountain sports, trekking, slope parachute as well as flora tourism when trends towards to coastal areas and tourism based on sea disturbed an opinion that mountains areas would be deserted. Based on eco-tourism improvements throughout the world, Ministry of Tourism (MOT) has been carrying on projects connected with tourism variation aided by historical, archaeological, ecological, biological and recreational properties. This approach is parallel with slogan "All Season Tourism" of MOT. Palandöken Mountains and Erzurum city have been known with winter tourism last fifteen years. However, these case shown that only winter season has been evaluated. Mountain areas continuously deserve botanists and plant observers because of especially alpine and subalpine plant potential except winter season. In this study, tourism potential of Palandöken mountains where is mainly characterised with winter tourism activities is aimed at flora tourism possibilities that bring commonly spring and summer time. Palandöken Mountains have a worthy potential for alpine plant curious. Many succulent and groundcover, and few compact shrub plant grow in this area. Some of these plant species are threatened and endemic. Promotion of Palandöken Mountains with flora tourism aided tours except for winter tourism activities will economically be advantage for regional and national.

Keywords: Eco-tourism, flora tourism, mountains areas, alpine plants, Palandöken

¹ Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 25240, Erzurum; hyilmaz@atauni.edu.tr; Tel: 0-442-2311365

² Araş. Gör. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 25240, Erzurum; fkarahan@atauni.edu.tr; Tel: 0-442-2311364

1. GİRİŞ

Sanayileşme ve kentleşmenin sonucu olarak, kırsal alanlara duyulan gereksinim ile bu alanların önemini ortaya koyarak, koruma ve yeniden yapılanma yaklaşımları artmaya başlamıştır. Çok yönlü rekreasyon faaliyetleri (1) ekolojik, (2) ekonomik, (3) sosyolojik ve (4) sağlık açısından olumlu ve olumsuz bir takım etkilerle değişmekte ve gelişmektedir. Diğer taraftan turizm de ekonomik kalkınmanın en büyük araçlarından biri olarak sürekli bir değişim içerisinde (Yıldızcı, 1976).

Son yıllara kadar turizmin en önemli bölümünü oluşturan “deniz, kum, güneş” üçlüsü yavaş yavaş popülerliğini kaybetmekte ve özellikle sağlık turizmi başta olmak üzere, doğa, kültür ve tarih turizmi gelişmekte ve her geçen gün daha çok talep görmektedir (Aydın ve Kelçeoğlu, 2002). Dilek ve Şahin (2002)’ye göre bu değişim turistlerin isteklerindeki farklılaşmaya ve çevre duyarlılığının artmasına bağlanmaktadır. Ayrıca, ulaştırma sektörünün gelişmesi, organizasyonlar ve teknik alt yapı, kusursuz hizmet ve güvenlik kadar artık orijinal ve bozulmamış, merak uyandıran doğal yerler turistlerin tercih faktörleri arasına girmektedir (Gökdeniz, 1994).

Doğal ve kültürel kaynaklar, aynı zamanda, ülkelerin ve bölgelerin turizm arzını da oluşturmaktadır. Her ne kadar bu kaynaklar, bir ülkenin doğal, tarihsel ve kültürel zenginliğinin temel ögesi ise de; turizm endüstrisi ve turistler tarafından yoğun bir biçimde kullanıldığı için turizm kaynakları olarak da adlandırılmaktadır. Bu kaynaklar, çevresel değerlerin bir bütünüdür. Çevresel değerler, hava, su, toprak, flora, fauna, sosyo-kültürel çevreyi oluşturmaktadır. Bu çevresel değerlerin büyük bir bölümü topluma aittir. Çoğu kez yeniden oluşturulmaları da mümkün olamamaktadır. Tüm bu çevresel değerler, turizm için üstün çekiciliği olan değerlerdir (Kahraman, 1998).

Anonymous (2003a)’a göre Dünya Turizm Örgütü’nün bir araştırmasına göre; (1) Uluslararası turizmde Avrupa’nın gelecek 20 yılda en fazla turist çeken bölge olacağı ve 2020 yılında bu bölgeye 346 milyon turist gelmesinin beklendiği, (2) Tatillerin süresi kısıllanacağı, ancak daha fazla sıklıkta yapılacağı, (3) Özellikle Doğu Akdeniz Bölgesinde ve Türkiye’de Avrupa yıllık artış ortalamasının iki katı bir büyüme yakalanacağı ve bunun sadece şehir turizmi için söz konusu olmayıp özellikle de kırsal alanlar içinde geçerli olacağı ve (4) Yıllık % 4.1’lük bir büyüme sonucu 2020 yılında 1.56 milyar kişinin uluslararası turizme katılacağı bildirilmektedir.

2. EKO–TURİZM HAREKETLERİ

Dünya Turizm Örgütü Eko–turizmi “Doğal bölgelere yapılan çevreyi korumayı ve yöre halkının refahını arttırmayı amaçlayan sorumlu bir seyahat” olarak tanımlamaktadır (Ozaner, 2002). Atabay (1999)’da turizm sektörünün var oluşunu ve sürdürülebilirliğini turizme kaynak teşkil eden bölgesel ve yerel alanlara özgü doğal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılmasıyla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Eko–turizm hareketlerinin başlangıç tarihi oldukça yenidir. Bununla birlikte, eko–turizm pazarı tüm dünyada giderek genişleyen bir turizm sektörü olmaya başlamıştır. 1990’larda 43 Amerikalı ile başlayan bu pazarın Bakırcı (2002)’ya göre sadece Yunanistan’a gelen 3 milyon İngiliz turistin %19’una, Fransa’da ise sadece trekking amaçlı turistlerin sayısının yılda 15 milyona ulaştığı bildirilmektedir.

14 Haziran 1992’de gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda kabul edilen Gündem 21’in “Agenda 21 for the Tourism and Travel Industry” isimli belge sürdürülebilir turizmi, “Turistlerin ve ev sahibi bölgelerin gereksinmelerini, geleceğin olanaklarını koruyarak karşılayan, kültürel bütünlüğü ve uyumluluğu, ekolojik süreci, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini devam ettirirken, aynı zamanda kaynakların, ekonomik, sosyal, estetik gereksinimleri karşılamasını öngören, sonuç ürünleri yerel çevre, toplum ve kültürleri bozan değil, turizm etkinliklerinden yararlandırıan bir turizm faaliyeti” olarak tanımlamaktadır (Altıparmak, 2002).

Eko–turizmle ilgili, doğa turizmi, doğa tabanlı ya da doğa merkezli turizm, yabanıl turizm, sürdürülebilir turizm, düşük etkili turizm, alternatif turizm, yumuşak turizm, macera turizmi, kırsal turizm, kültürel turizm, bilimsel turizm, inceleme turizmi gibi 35 civarında terim kullanılmaktadır (Çağatay vd 2002). Günümüz dünyasında turizmden elde edilen gelirin yaklaşık %25’i doğal ve kültürel eko–turizm aktivitelerinden sağlanmaktadır. Alplerde yaşayan 12 milyon insanın %70’inin doğrudan veya dolaylı olarak hayatlarını dağ turizminden kazanıyor olmaları, bu gelişmeye dikkat çekici bir örnek olarak verilebilir (Somuncu, 2002).

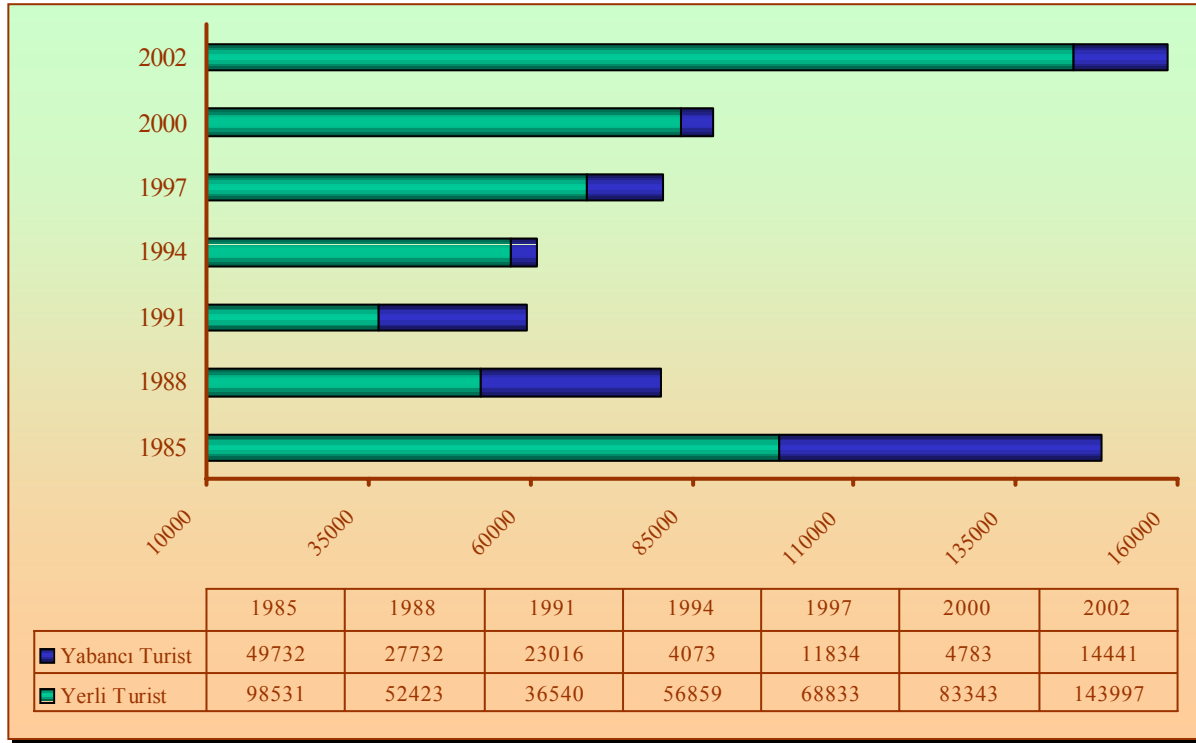
3. ERZURUM'DA GELENEKSEL TURİZM HAREKETLERİ

Erzurum kentinin içerisinde yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi bugüne kadar genellikle tarihi özellikleri ile turizm için potansiyel oluşturmuştur. Doğu Anadolu Bölgesinde Doğubeyazıt İshak Paşa Sarayı, Kars kalesi ve Ani Harabeleri, Elazığ Harput kalesi, Van Akdamar adasındaki tarihi kalıntılar ile turistik özelliklerini bugüne kadar devam ettirmiştir (Anonymous, 2002).

Erzurum kenti, tarihi İpek Yolu üzerinde konumlandığından çağlar boyunca önemli bir yerleşim alanı ve ticaret merkezi olma özelliği göstermektedir. Bundan dolayı Erzurum denince akla gelen en önemli turizm özellikleri kültür ve inanç özelliklerine bağlı olarak şekillenmiştir. Selçuklu ve Osmanlı egemenliğine dayalı çeşitli kültür değerleri bulunmaktadır. Bunların en önemlileri arasında Anonymous (tarihsiz) ve Anonymous (2003b)'a göre Ulu Cami, Çifte Minareli Medrese, Yakutiye Medresesi, Erzurum Kalesi ve Lalapaşa Camisidir. Adı geçen eserlerle beraber Abdurrahman Gazi Türbesi, Bağbaşı Taş Camii (Haho Meryem Ana Kilisesi) ve Çamlıyamaç) Öşk Vank Kiliseleri de önemli birer inanç turizm merkezleridir.

Erzurum ilinde son 10–20 yıl içerisinde başta kış turizmi olmak üzere termal turizm, kongre turizmi, yayla turizmi gelişmektedir. 25 km genişliği ve 75 km uzunluğu olan Palandöken dağları Doğu Anadolu'nun en önemli, Türkiye'nin ise sayılı kış turizm merkezlerinden biridir. Son yollarda yapılan yatırımlarla da kış mevsimine yönelik aktivitelerin geliştirilmesi söz konusudur. Yılmaz ve Özkan (1994) Palandöken dağının rekreasyonel potansiyelinin yanında, ulusal ve uluslar arası nitelikte kayak pistlerine sahip olduğunu bildirmektedir. Diğer taraftan, Erzurum ilinde Ilıca ve Pasinler termal kaplıcaları, Tortum ve Uzundere şelalesi, Oltu yaylaları ve piknik alanları, Narman peribacaları ile rekreasyonel turizm potansiyelleri artmaktadır.

Erzurum iline bugüne kadar gelen turistlerin geliş amaçları ve ziyaret ettikleri yerlere ilişkin ayrı ayrı bir envanter çalışması bulunmamaktadır. Genel bir perspektif olarak Erzurum'a gelen yerli ve yabancı turist sayıları Şekil 1'deki grafikte değerlendirilmektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere Erzurum özellikle yabancı turistler açısından 1990'dan itibaren önemli bir kayıp yaşamaktadır. Yerli turist rezervi açısından ise 1985'teki rakamlara ancak 2000 yılında yeniden ulaşılabilmiştir. Toplam yerli ve yabancı turist sayısı 2002 yılı sonu itibariyle ancak 1985'teki düzeyine ulaşabilmiştir.

Şekil 1. Erzurum iline gelen yerli ve yabancı turistlerin yıllara göre değişimleri (Anonymous, 2003b)

4. PALANDÖKEN DAĞLARININ FLORA TURİZM POTANSİYELİ

Türkiye flora turizmi ve dolayısıyla eko-turizm potansiyeli açısından oldukça şanslı bir konuma sahiptir. Bu zenginliğin temel nedeni ülkemizin 9000’i çiçekli türler olmak üzere 10000’den fazla bitki türüne ev sahipliği yapmasıdır. Ancak bu potansiyelin yeterince tanındığını, korunduğunu ve turizm amaçlı değerlendirilebildiğini söylemek oldukça güçtür. Bununla beraber Erdoğan (2003) son yıllarda artan eko-turizm etkinlikleri ile beraber bu konuda hizmet veren seyahat acentaları sayısında da önemli artışlar olduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte flora ya da botanik turizmine yönelik geliştirme çalışmalarında en önemli sorunun tur rehberlerinin botanik ve bitkiler konusunda yeterince uzmanlaşmış olmamaları gösterilmektedir.

Eko-turizm ve flora turizmi denince ilk akla gelecek yörelerden birisi hiç şüphe yok ki Erzurum ve Palandöken Dağlarıdır. Palandöken dağları kış mevsimi ve kış turizmi aktiviteleri ile ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmaktadır. Yeni bir yaklaşım ve eko-turizm perspektifi ile Palandöken dağlarının dört mevsim turizm anlayışını destekleyeceği açıktır. Her ne kadar Evliya Çelebi yaklaşık 5-6 yüzyıl önce Erzurum’u çevreleyen dağların ormanlarla kaplı olduğunu bildirmiş olsa da bugün için sadece subalpin ve alpin bitkilerin varlığından söz etmek mümkündür.

Bu çalışmada flora turizmi potansiyeli, daha önce Karahan ve Yılmaz (2001) tarafından peyzaj karakteristikleri yönünden değerlendirilen bazı alpin bitkiler açısından incelenmiştir. Bu amaçla görsel özellikleri açısından görülmeye değer bazı bitkiler Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Palandöken dağlarında flora turizmi açısından görülmeye değer bazı alpin bitkiler ve peyzaj karakteristikleri

Familya ve Tür	Ll*	E*	Bitki Formu	Ort. Bitki Boyu (cm)	Çiçeklenme Peryodu				Çiçek Rengi
					N	M	H	T	
DICOTYLEDONEAE									
BORAGINACEAE									
<i>Alkanna orientalis</i> (L.) Boiss	B	R	Yuvarlak	20–40		■	■		Sarı
<i>Anchusa azurea</i> Miller	B	–	Dikey	20–80	■	■	■		Mavi
<i>Anchusa leptophylla</i> Roemer &	B	nt	Dikey	40–100		■	■		Mavi
<i>Myosotis alpestris</i> F. W.Smith.	P	–	Dikey	5–15			■	■	Mavi
CAMPANULACEAE									
<i>Campanula stevenii</i> Bieb.	P	–	Dikey	10–25		■	■		Mavi
<i>Campanula stricta</i> L.	P	R	Dikey	20–50			■	■	Mavi
<i>Campanula tridentata</i> Schreber	P	–	Kompakt	5–15		■	■		Mavi–Mor
CARYOPHYLLACEAE									
<i>Cerastium gnaphaloides</i> Fenzl.	P	nt	Kompakt	10–20			■	■	Beyaz
<i>Dianthus floribundus</i> Boiss.	P	–	Kompakt	10–15			■	■	Beyaz
<i>Dianthus multicaulis</i> Boiss & Huet	P	–	Kompakt	10–15		■	■		Pembe
CHENOPODIACEAE									
<i>Chenopodium foliosum</i> (Moench)	P	–	Kaligrafik	20–70		■	■	■	Kırmızı
COMPOSITAE									
<i>Achillea biebersteinii</i> Afan.	P	–	Dikey	15–40		■	■	■	Sarı
<i>Achillea millefolium</i> L. ssp.	P	–	Dikey	15–40	■	■	■		Beyaz
<i>Aster alpinus</i> L	P	–	Dikey	15–30		■	■		Mavi–Eflatun
<i>Centaurea pulcherrima</i> Willd.	P	R	Dikey	20–60			■	■	Kırmızı–Pembe
<i>Centaurea sessilis</i> Willd.	P	nt	Kompakt	5–10		■	■		Sarı
<i>Erigeron caucasicus</i> Stev.	B	–	Dikey	10–25		■	■	■	Kırmızı–Pembe
<i>Helichrysum plicatum</i> DC. subsp.	P	–	Dikey	20–40		■	■	■	Sarı
<i>Jurinella moschus</i> (Habliz) Bobrov	P	–	Kompakt	5–10		■	■		Mor
<i>Senecio pseudo-orientalis</i> Schisch.	P	–	Dikey	30–80		■	■		Sarı
<i>Senecio vernalis</i> Waldst & Kit.	A	–	Dikey	25–50		■	■	■	Sarı
<i>Tanacetum abrotanifolium</i> (L.) Druce.	P	–	Kompakt	5–20			■	■	Sarı
<i>Taraxacum crepidiforme</i> DC.	P	–	Kompakt	5–20	■	■	■	■	Sarı
<i>Tragopogon bupthalmoides</i>	B(–	Dikey	20–40		■	■	■	Sarı
CRASULACEAE									
<i>Sempervivum montanum</i> L.	P	–	Sürünücü	5–15			■	■	Kırmızı
CRUCIFERAE									
<i>Aethionema armena</i> Boiss.	P	–	Kompakt	10–20		■	■		Pembe
<i>Alyssum murale</i> Willd.	P	–	Kompakt	5–15		■	■		Sarı
<i>Arabis caucasicus</i> Willd. subsp.	P	–	Kompakt	10–20		■	■		Beyaz
<i>Draba bruniifolia</i> Stev. subsp.	P	R	Kompakt	5–20	■	■			Sarı
GENTIANACEAE									
<i>Gentiana verna</i> L.	P	–	Kompakt	5–10		■	■		Lacivert
GERANIACEAE									
<i>Erodium absinthoides</i> Willd.	P	nt	Kompakt	5–10		■	■	■	Mavi

* Ll (Ömürleri), E (Endemiklik durumu), A (Annual_Tek Yıllık), B (Biannual_İki Yıllık), P (Perennial_Çok Yıllık); R(Nadir), nt (Nadir ve Tehdit Altında Olmayan)

GUTTIFERAE

<i>Hypericum linarioides</i> Bosse.	P	–	Dikey	10–20	■	■	■	Sarı
<i>Hypericum perforatum</i> L.	P	–	Bodur	20–40	■	■		Sarı

LABIATAE

<i>Ajuga reptans</i> L.	P	–	Dikey	10–20	■	■		Mor
<i>Lamium album</i> L.	P	–	Dikey	15–60		■	■	Beyaz
<i>Nepeta racemosa</i> Lam	P	–	Dikey	20–50		■	■	Mor
<i>Salvia verticillata</i> L.	P	–	Dikey	30–60		■	■	Mor
<i>Scutellaria orientalis</i> L.	P	nt	Sürtünücü	5–10		■	■	Sarı
<i>Thymus fallax</i> Fisch. & Mey.	P	–	Kompakt	5–10		■	■	Pembe

LYTHRACEAE

<i>Lythrum salicaria</i> L.	P	–	Dikey	40–150			■	■	Kırmızı
-----------------------------	---	---	-------	--------	--	--	---	---	---------

LEGUMINOSAE

<i>Cicer anatolicum</i> Boiss.	A	–	Yuvarlak	20–40		■			Mor
<i>Coronilla orientalis</i> Miller var.	P	–	Sürtünücü	10–20	■	■	■		Sarı
<i>Coronilla varia</i> L. subsp. <i>varia</i>	P	–	Sürtünücü	10–20	■	■	■		Pembe
<i>Lotus corniculatus</i> L. var.	P	–	Sürtünücü	5–10		■	■		Sarı
<i>Onobrychis cornuta</i> L.	P	–	Yastık	20–40		■	■		Kırmızı
<i>Trifolium trichocephalum</i> Bieb.	P	–	Dikey	30–50		■	■		Beyaz
<i>Vicia alpestris</i> Stev.	P	nt	Sürtünücü	15–25			■	■	Kırmızı

PAPAVERACEAE

<i>Papaver dubium</i> L.	A	–	Dikey	20–50		■	■	■	Turuncu
<i>Papaver orientale</i> L.	A	–	Dikey	40–100		■	■		Kırmızı
<i>Papaver rhoeas</i> L.	A	–	Dikey	20–40	■	■	■		Kırmızı

PLUMBAGINACEAE

<i>Acantholimon caryophyllaceum</i> Boiss.	P	R	Yastık	20–40			■	■	Beyaz–Pembe
--	---	---	--------	-------	--	--	---	---	-------------

POLYGONACEAE

<i>Polygonum bistorta</i> L.	P	–	Dikey	5–50			■	■	Kırmızı
------------------------------	---	---	-------	------	--	--	---	---	---------

PRIMULACEAE

<i>Androsace villosa</i> L.	P	–	Kompakt	5–15		■	■		Beyaz
<i>Primula auriculata</i> Lam	P	–	Dikey	20–40	■	■	■		Pembe–Kırmızı

RANUNCULACEAE

<i>Anemone narciflora</i> L.	P	–	Dikey	8–15	■	■			Beyaz
<i>Anemone albana</i> Stev.	P	–	Dikey	8–25	■	■			Eflatun
<i>Caltha palustris</i> L.	P	–	Yuvarlak	20–30	■	■			Sarı
<i>Ranunculus ficaria</i> L.	P	–	Kompakt	3–5	■	■			Sarı

ROSACEAE

<i>Alchemilla caucasica</i> Buser.	P	–	Kompakt	5–10			■	■	Sarı–Yeşil
<i>Cotoneaster nummularia</i> Fisch. &	P	–	Bodur	40–100		■	■		Beyaz
<i>Potentilla bifurca</i> L.	P	–	Kompakt	10–25		■	■		Sarı
<i>Rosa canina</i> L.	P	–	Bodur	20–150		■	■		Beyaz–Kırmızı

RUBIACEAE

<i>Cruciata taurica</i> (Pallas & Willd.)	P	–	Kompakt	15–40		■	■		Sarı–Yeşil
---	---	---	---------	-------	--	---	---	--	------------

SAXIFRAGACEAE

<i>Saxifraga paniculata</i> Mill.	P	–	Kompakt	3–8		■	■		Beyaz
-----------------------------------	---	---	---------	-----	--	---	---	--	-------

SCROPHULARIACEAE

<i>Pedicularis comosa</i> L.	P	–	Dikey	5–60	■	■	■		Beyaz
<i>Verbascum cherianthifolium</i> Boiss.	P	nt	Kaligrafik	40–120			■	■	Sarı
<i>Veronica gentianoides</i> Vahl.	P	R	Dikey	5–60	■	■	■		Mav,
<i>Veronica multifida</i> L.	P	–	Sürtünücü	5–20			■	■	Mavi

VIOLACEAE

<i>Viola tricolor</i> L.	P	–	Kompakt	5–10		■	■	■	Mor–Sarı–Beyaz
--------------------------	---	---	---------	------	--	---	---	---	----------------

MONOCOTYLEDONEAE

IRIDACEAE

<i>Gladiolus atraviolaceus</i> Boiss.	P	–	Dikey	40–100	■	■			Kırmızı
<i>Iris caucasica</i> Hoffm	P	–	Dikey	20–30	■	■			Sarı

LILIACEAE

<i>Colchicum nivale</i> Boiss. & Huet.	P	–	Kompakt	3–8	■				Beyaz
<i>Gagae bulbifera</i> Schultes	P	–	Kompakt	5–10	■				Sarı

<i>Muscari armeniacum</i> Leic. & Baker	P	–	Dikey	10–20	■	■	Mavi
<i>Ornithogalum sigmoideum</i> Freyn &	P	–	Kompakt	5–15	■	■	Beyaz
<i>Scilla siberica</i> Haw. subsp. <i>armena</i>	P	–	Kompakt	5–15	■	■	Mavi
<i>Fritillaria caucasica</i> J. F.	P	R	Dikey	20–40	■		Siyah–Eflatun
ORCHIDACEAE							
<i>Dactylorhiza osmanica</i> (Kl.)	P	nt	Dikey	15–30	■	■	Kırmızı

SONUÇ ve ÖNERİLER

Palandöken dağlarının bugün için sadece kış turizmi özellikleri ile değerlendirilebildiğini söylemek gerekir. Oysa dört mevsim turizm yaklaşımı ile flora turizminin geliştirilmesinde alpin bitkiler yönünden önemli bir potansiyel bulunduğu açıktır. Diğer taraftan, Erzurum'daki geleneksel turizm anlayışı, yerli ve özellikle de yabancı turist potansiyelini geliştirmekten uzaktır. Palandöken dağlarının mevcut rekreasyonel kış turizm olanaklarının yanında Turizm Bakanlığı tarafından önerilen alternatif turizm projelerinin de değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Genel olarak Türkiye'de ve bu çalışma kapsamında değerlendirilen Erzurum ve Palandöken dağlarında flora turizminin geliştirilebilmesi için;

- Toprağın üvey evlatları olarak kabul edilen ve belki de insanlığın geleceği üzerinde etkilerinin yadsınamayacağı otsu bitkiler hassas ekosistemlerde mutlaka koruma altına alınmalı,
- Ülke, bölge ve illere ait flora kayıtları güncellenmeli,
- Mevcut flora örneklerinin tanıtılması, bu amaçla kitap, broşür, CD-Room hazırlanmalı ve WEB sayfaları tasarlanmalı ve duyurulmalı,
- Flora turizmi uygun koridor ve yürüyüş parkurları belirlenmeli,
- Flora, vejetasyon ve bitkilere yönelik değerlendirme yapan uzman araştırma kuruluşları ve kişilerden yararlanılmalı,
- Üniversitelerde flora turizmine yönelik rehber eğitimi için sertifika programlarının düzenlenmeli,
- Flora turizm potansiyeli olan bölgelerde trekking, kamp-karavan turizmi, yamaç paraşütü, kongre turizmi gibi etkinlikler birlikte planlamalı,
- Turizm Bakanlığı tarafından flora turizmine yönelik programlar hazırlanarak, ilkbahar ve yaz aylarında bölgeye turların düzenlenmesi teşvik edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Altıparmak, M., 2002. *Turizm Çeşitlendirmesi Sürdürülebilir Turizm ve Planlama*. T. C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt, 275–278 s, Ankara.
- Anonymous, tarihsiz. *Erzurum*. Erzurum Valiliği, İl Turizm Müdürlüğü, Erzurum.
- Anonymous, 2002. *Eastern Anatolian Region*. Republic of Turkey, Ministry of Tourism, General Directorate of Information, İstanbul.
- Anonymous, 2003a. *Erzurum İl Gelişme Planı*. Erzurum.
- Anonymous, 2003b. *Erzurum İl Turizm Envanteri*. Hakikat Ofset, 109 s, Erzurum.
- Atabay, S., 1999. *21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları*. 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları. 1. Uluslararası Turizm Sempozyumu (Eds. by Prof. Dr. Semra ATABAY), 16–17 Aralık 1998, YTÜ Yayın No: YTÜ.MF.SMP–99.0493 / Fakülte Yayın No: MF.SBP–99.002, 1–4 s, İstanbul
- Aydın, S. ve Kelçeoğlu B., 2002. *Genel Eğilimler Işığında Türkiye Turizmi Üzerine Bir Değerlendirme*. T. C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, I. Cilt, 63–72 s, Ankara.
- Bakırcı, M., 2002. *Ekoturizm*. T. C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt, 243–248 s, Ankara.
- Çağatay, A., Yurdaer M. ve Kırış R., 2002. *Eko–Turizm İçin Mekan ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlanması*. T. C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt, 203–217 s, Ankara.
- Dilek, E. F. ve Şahin Ş., 2002. *Çevre Duyarlı Turizm Uygulamaları: Yeşil Otelcilik ve Ekoturizm*. Kırsal Çevre Yıllığı 2002, 97–116 s, Ankara.
- Erdoğan, N., 2003. *Çevre ve (Eko) Turizm*. 317 s, Ankara.
- Gökdeniz, A., 1994. *Dünyada’ki (Özellikle Avrupa’daki) Yeni Yapısal Değişikliklerin Uluslar arası Turizm Hareketlerine Yansımaları ve Türkiye*. Turizm Yıllığı 1994, 108–124 s, Ankara.
- Kahraman, N., 1998. *Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi*. Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması (Tartışma Toplantısı, 11–12 Aralık 1997), Türkiye Çevre Vakfı Yayını, 103–113 s, Ankara.
- Karahan, F. ve Yılmaz H., 2001. *Erzurum ve yakın çevresinde peyzaj planlama çalışmalarında değerlendirilebilecek bazı alpin bitkilerin belirlenmesi*. Tr. Journal of Agriculture and Forestry, 25 (4), 225 –233.
- Ozoner, S., 2002. *Ekoturizm Nedir? Ne Değildir? 2002 Dünya Ekoturizm Yılı'nın Amacı Nedir?* T. C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt, 319–323 s, Ankara.
- Somuncu, M., 2002. *2002 Dünya Dağlar Yılında Dünyada ve Türkiye’de Dağ Turizmi*. T. C. Turizm Bakanlığı, II. Turizm Şurası Bildirileri, I. Cilt, 185–192 s, Ankara.
- Yıldızcı, A. C., 1976. *Rekreasyon ve etkileri*. İTÜ Mimarlık Fak. Derg., 1976 (11), 57–67.
- Yılmaz, H. ve Özkan M. B., 1994. *Rekreasyonel Turizm Örneğinde Erzurum Palandöken Dağının Önemi*. Atatürk Üniv., Ziraat Fak. Derg., 25 (1), 110–117.